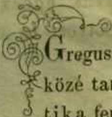

Greguss Ágoston.

 Greguss Ágoston a magyar irodalom terén azon kevesek közé tartozik, kik elvül és célul fogadák a szigorú kritika fentartását az irodalomban, s kik egész lélekkel, s teljes energiával azon vannak, hogy a magyar kritika egykori tekintélyét a nemzet irodalmában fentartsák, s ez által irodalmunk soliditását neveljék és szilárdítsák.

Bármit beszéljenek azok az urak ott — hogy hol, azt könnyű kitalálni — kimondom bátran, hogy ez elv nemcsak helyes, de módtalan szükséges Magyarhonban és ennél fogva soha se kárhoztatom azért azt a három-négy férfit, kik Bajzát, Kölcseit, s másokat követnek, és kérlelhetlen szigorral kritizálnak pardon! a modern journalisták szerint dorongálnak.

Am legyen dorong, csak a kalászból jól kiverje a tisztabuzát, hogy a konkoly ne maradjon felül. Ha valamely kritika tanítva ítél, azt a szerény és önhittség nélküli író bármikor szívesen fogadja, s hibáit iparkodik máskor elkerülni. Persze hogy nem esik jól senkinek, ha a kritika ércszava — de nem tücsökecziripelése — valamely műve felett kimondja az ítéletet. Emberi természet szeretni a dicséretet, hanem a hiuságnak meg kell semmisülnie ott, a hol hibát kell belátni; nagyon nagy részrehajlás szükségeltetné pedig oda, hogy a kritikus igazságtalan, készakarva hamis legyen, s valamint legszilárdabb jellem az értelmes, részrehajlatlan, elfogulatlan kritikus, kinek tollából örömmel halljuk az igaz ítéletet — mert »qui bene docet, bene distingvit« — úgy legocsmányabb, ha ellenkező.

Greguss Ágoston nem tartozik ez utóbbiak közé.

Greguss először is értelmes kritikus. Egy értelmes ítésez fogalma a szépnék minden ágábani tökéletes ismerete; műizléssel természettől fogva kell birnia minden hivatott ítésznek, műismeretet pedig komoly studium adhat. Hogy Greguss Ágoston aesthetikai ismeretekben nemcsak gazdag, de csaknem páratlan, azt eléggé bizonyítják sok rendbeli szép- és bölcsészettani művei, melyek a magyar literatúrában — ez a tudományos világ véleménye — a legelők közt állanak*).

Greguss Ágoston továbbá részrehajlatlan kritikus. Lesznek, kik erre rázandják fejeiket tudom, de megbocsátanak, ha kimondom, hogy ítélők bal, mert nem kísérték iratait elég figyelemmel, vagy pártoskodnak, és így elfogultak. Példával is be tudnám ezt bizonyítani, de Gregussnak erre nincs szüksége. — Sokakat a legjobb akarat mellett is tévutra vezetett az, hogy ő — tisztán theoreticus ész levén — néha bírálataiban egészen a theoria által hagyja magát vezettetni, s egészen elméleti, minélfogva a gyrkorlati nézletben (praktische Anschauung) nem bír némi helyes vonásban teljesen megnyugodni, nem bírja azt a tiszta elmélet útján helyesnek találni. A többek közt emlékszem, hogy azon időben, midőn Ristori Adél Pesten volt, Greguss a Medea referálásában rosszalá a halhatatlan asszony kígyós fonatokba szedett haja közt a veres szalagot. Volt láрма! Nagy lelkesültségemben magam is kifakadtam ez iránt még az nap egy tudományos körben, hol azonban igen sok tapintattal és igazsággal győztek meg, hogy ezt Greguss, ha önmagához hű akart maradni, természetesen nem javallhatta.

Greguss Ágoston végre — épen mivel értelmes ítésez — nem elfogult kritikus. Sokkal inkább nyílt elme ő és bölcsész, mint-

*) Vannak, kik Greguss Ágoston aesthetikáját is szeretnék hosszú képpel eldisputálni, pedig talán soha széiptan művet nem is láttak.

sem erre képes lehetne, noha állásánál fogva sokat polemizál. De a polemiák jellemét a polemia tárgya irányozza, s a hol szenvedélyvel támadtatunk meg, nem lehet türelmesen okoskodni. S meg kell adnunk, hogy Greguss polémiaiban a theoriát igen bölcsen tudja használni, hanem — csapásokra.

Greguss Ágoston tisztán az irodalomnak élve, nagy munkásságot fejtett már eddig ki. Nemcsak eredeti munkái számosak — de »Gerő« álnév alatt temérdek francia regényt fordított le jó fordításban különféle íróktól. Irodalmi dissertatiói többnyire a Pesti Napló tárczájában jelennek meg, mely lapnak egyik főmunkatársa. Eredeti művei közt legnagyobb jelentőségű, s általános figyelmet gerjesztett a: »Szépészet alapvonalai« című aesthetikai mű, melyet 1849-ben a Kisfaludy társaság adott ki.

Greguss az irodalmi térre még az almanachok korában lépett, lyrai költeményeket s találó epigrammákat írva. Később betutazta Némethont is, Szarvason tanár lett, s »Villanykák« című munkája rettenetes zajt ütött az írók közt, mert csapdosott benne sok irodalmi eljárást.

Két évig a »Családi lapok«nak volt egyik szerkesztője, mely, füzetekben megjelent mű sok csinnal és izléssel vala szerkesztve és kiállitva. Kár, hogy megszűnt.

Greguss Ágoston külseje is tökéletesen kritikai. (De nem kritikusi!) — Komoly tekintet, kemény arcvonalok, apróra nyírt szőke hajzat. Kik hajdan tanítványai és hallgatói voltak, a legnagyobb ragaszkodáat tanúsítják iránta mindenütt.

